

پژوهش در علوم ورزشی

شماره سوم - ص ص: ۹۵-۱۱۱

ارزیابی پایان‌نامه‌های تربیت‌بدنی مراکز آموزش عالی کشور از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۸

دکتر حسن خلجی

استادیار دانشگاه اراک

چکیده

هدف از انجام این پژوهش، توصیف و ارزیابی کیفی پایان‌نامه‌های رشته تربیت‌بدنی مقاطع کارشناسی ارشد و دکترای مراکز آموزش عالی کشور از سال ۱۳۵۷ لغایت ۱۳۷۸ است.

روش تحقیق مطالعه حاضر، روش توصیفی و از نوع میدانی است. جامعه آماری شامل ۷۴۳ پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد و دکترای است. برای شناسایی جامعه آماری به کتابخانه دانشگاه‌هایی که دارای دوره تحصیلات تکمیلی بودند، مراجعه و اطلاعات لازم جمع‌آوری گردید. ۲۰۹ نمونه آماری به‌طور تصادفی با توجه به سهمیه، گرایش، سال دفاع و... انتخاب شدند. اطلاعات مورد نظر در وضعیت کیفی پایان‌نامه‌ها با استفاده از پرسشنامه پایا ($\alpha = 0/97$)، روا و عینی ($r = 0/8$) جمع‌آوری گردید.

پرسشنامه‌های مذکور دارای ۱۲۵ سؤال در مورد پانزده مؤلفه اساسی و مهم پایان‌نامه‌ها بود، مؤلفه‌هایی که مورد بررسی قرار گرفتند، عبارت‌اند از: عنوان، مقدمه، تعریف مسئله، اهمیت، اهداف، فرضیه، محدودیت‌ها، واژگان، پیشینه، روش‌شناسی، تحلیل داده‌ها، بحث و نتیجه‌گیری، پیشنهادها، گزارش نهایی، منابع و پیوست‌ها. برای تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده از آمار توصیفی و استنباطی چون کراسکال وایس و χ^2 - من ویتنی استفاده شد.

براساس نتایج به‌دست آمده از تجزیه و تحلیل داده‌ها، میان امتیاز کلی در ۱۵ مؤلفه پایان‌نامه‌های مراکز آموزش عالی از نظر آماری تفاوت معنی‌داری ملاحظه شد. آزمون‌های تعقیبی نشان داد که دانشگاه‌های تربیت‌مدرس، گیلان و رازی

نسبت به برخی دانشگاه‌ها امتیاز بالاتری به دست آوردند.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی، پایان‌نامه، تربیت‌بدنی، مراکز آموزش عالی، سال

۱۳۵۷ لغایت ۱۳۷۸.

مقدمه

برای گام برداشتن صحیح به سوی توسعه و پیشرفت حقیقی، بررسی و ارزیابی تحقیقات امری ضروری است. این موضوع، یکی از ویژگی‌های هر نظام پویاست. بررسی و تحلیل آماری نوشته‌های علمی از ربع اول قرن بیستم آغاز شد. کول^۱، ایلز^۲ و هولم^۳ از مقالات علمی منتشر شده به عنوان ملاکی برای مقایسه تولید علمی کشورها استفاده کردند. پرایس^۴ یکی از برجسته‌ترین مروجین استفاده از بانک اطلاعاتی، فهرست ارجاعات علوم^۵ ابزار مطالعه کمی و آماری علم دانست.

پریچارد^۶ اصطلاح کتاب‌سنجی^۷ را در سال ۱۹۶۹ ابداع کرد. در سال ۱۹۷۸، گام مهمی در جهت نهادینه کردن علم برداشته شد و آن انتشار مجله بین‌المللی علم‌سنجی از سوی مؤسسه انتشاراتی آکادمی علوم مجارستان در بوداپست بود. در نشریه مطالعه اجتماعی علم در انگلستان، تکنیک‌های علمی - اطلاعاتی در روسیه، اسناد خبری در آلمان (۱۹۸۷) و کم و بیش گزارش‌هایی درباره موضوعات علم‌سنجی منتشر می‌شد (۴). در سال‌های اخیر، اغلب کشورهای جهان به گونه‌ای اقدام به ارزیابی علم و فناوری کرده‌اند. مؤسسه‌های دولتی رسمی در کشورهای فرانسه (۱۹۸۳)، هلند (۱۹۸۶)، دانمارک (۱۹۸۶)، جامعه اروپا (۱۹۸۷)، انگلستان (۱۹۸۸) و آلمان (۱۹۸۹) ایجاد شده است. این روند به‌طور مداوم در حال رشد است (۱۸).

1. Cole

2. Ealse

3. Hulme

4. Price

5. Bibilometric

6. Pritchard

7. Scienccitation Ind.

در ایران دو مرکز تحقیق فعالیت می‌کنند: (۱) بخش وابسته به وزارتخانه‌های علوم تحقیقات و فناوری و علوم پزشکی که عملکرد علمی خود را ارزیابی می‌کنند؛ (۲) بخش غیردولتی، یعنی مراکز علمی در بخش صنعتی و غیر صنعتی و خصوصی.

بخش اخیر معمولاً فاقد سیستم ارزیابی نظام‌مند است. از این رو، همواره این سؤال در ذهن‌ها بدون پاسخ مانده است که با اختصاص بودجه به تحقیقات چه چیزی عاید کشور شده است؟ چنانچه پاسخ‌های جنبی این سؤال را همچون تربیت محقق به انتشار مقاله، و... کنار بگذاریم، در واقع هنوز پاسخ جامعی در دست نداریم، زیرا تحقیق ارزیابی نشده است (۲). بنابراین، اولین گام در فرایند پژوهش، "سیاست‌گذاری تا عمل و برنامه‌ریزی تا اجرا" است. به علاوه درک درستی از توانمندی‌ها، امکانات موجود و نیز پی‌بردن به نقاط ضعف و قوت برنامه‌های تحقیقاتی موجود است. همچنین نظارت و ارزیابی با هدف همگام کردن برنامه‌ها، روش، محصولات و اهداف از ضرورت خاصی برخوردار است (۱۵).

بر همین اساس لازم است، کمیت و کیفیت عملکرد (که همان خروجی‌های) نهادها و سازمان‌های پژوهش به‌طور مستمر توسط مراجع داخلی و خارجی مورد "نظارت و ارزیابی" قرار گیرند (۲)، تا با شناخت دقیق بتوان مسیر رشد و بهبود آن‌ها را تسهیل کرد.

برای ارزیابی متناسب با اهداف، از معیارها و سنجه‌های مختلفی چون سنجه عملکرد کلی، سنجه کمیّت ثبت شده بازده، سنجه کیفیت و خلاقیت استفاده می‌شود. اما در ارزیابی عملکرد پژوهش یا پژوهشگر هیچ معیار و سنجه‌ای به تنهایی کافی نبوده و باید مجموعه‌ای از آن‌ها، متناسب با نوع پژوهش به کار گرفته شود. ماهیت پیچیده و چند بُعدی فعالیت‌های عملی و پژوهش اقتضا می‌کند که عملکرد علمی مبتنی بر تحلیل عوامل مورد بررسی قرار گیرد (۱۵).

از آنجا که این مقاله بر کیفیت پایان‌نامه‌ها تأکید دارد، سنجه کیفیت به‌طور خاصی مورد توجه قرار می‌گیرد. کیفیت در بعضی موارد، واژه‌ای است که تمامی جنبه‌های کار منتشر شده محققان به استثنای کمیت آن را دربر می‌گیرد. تیلور و همکاران گزارش‌های پژوهشی را از بُعد کیفیت در خصوص پنج مؤلفه امتیازبندی می‌کنند: (۱) اهمیت گزارش، (۲) موضوعیت، (۳) سازماندهی، (۴) اصالت و بداعت، (۵) دقت و جامعیت گزارش‌های پژوهشی. با بررسی‌های

تحلیل عاملی که تیلور از ۵ مؤلفه در بُعد کیفیت انجام داد موارد ۱، ۲، ۳، ۵ را وابسته به هم ملاحظه کرد و تنها بُعد ۴ را مستقل یافت. بدین وسیله تیلور ۴ مورد فوق را کیفیت قلمداد نمود. فردلندر کیفیت را در ۴ بُعد مؤلفه زیر خلاصه کرد: (۱) پیچیدگی کار، (۲) میزان نظارت، (۳) اصالت و بداعت کار و (۴) صلاحیت‌های علمی و مشارکت پژوهشگر (۹).

درحالی که، رایج‌ترین شیوه عینی برای رسیدن به یک سنجه کیفی، عملکرد علمی، شمارش ارجاع‌ها در نمایه ارجاع‌های علمی است. این شیوه همانند شمارش از روی کتاب‌شناسی، به ارزیابی بازده مکتوب یک فرد محدود می‌شود. مهم‌ترین فرض اصلی محققان در استفاده از روش فوق این است که بین تعداد ارجاع‌ها و کیفیت مقاله مربوط یک همبستگی مثبت و بالا وجود دارد (۹).

از آنجا که پژوهش حاضر از مجموع عوامل مورد بررسی، صرفاً به بررسی کیفی پایان‌نامه‌های تربیت‌بدنی می‌پردازد، شایسته است انواع رویه‌های نقادی و ارزیابی پایان‌نامه مطرح شود. عمدتاً این رویه‌ها به اشکال مختلفی که در زیر آمده خلاصه شده است:

(۱) ابتدا بخش‌های مختلف یک پایان‌نامه معرفی شده، سپس برای هر یک سؤال‌هایی با توجه به محتوای مورد انتظار مطرح شده است مانند عنوان، مقدمه... در هر یک از این مؤلفه‌ها سؤال‌هایی وجود دارد مانند آیا چکیده دارای شرح مسئله، فرضیه، شیوه‌ها، نتایج و نتیجه‌گیری است؟ (۶).

(۲) براساس فهرست ترتیبی عناوین پایان‌نامه، نویسنده درصد معرفی یک سلسله ویژگی‌ها برآمده است. یعنی محتوای کامل هر خرده‌مقیاس را توضیح داده است. برای مثال تکلیف شده که مقدمه باید شامل بیان مسئله اهمیت مسئله، مرور تحقیقات و... باشد. (۳، ۷، ۱۵)

(۳) اصول نقادی و معیارهای عمومی در ارزیابی یک پایان‌نامه در برخی منابع ذکر شده است. این نوع ارزیابی از نقادی، تحقیق را به دو بُعد تقسیم نموده است:

الف - بُعد فرهنگی - که نقاد در این بُعد به نقادی موضوعات فرهنگی و اخلاقی می‌پردازد مانند رعایت انصاف، پرهیز از ورود به حریم شخصی افراد.

ب - بعد علمی - در این بُعد، نقاد، ساختار، محتوی، شیوه نگارش و روش‌های علمی به کار گرفته شده... را مورد توجه قرار می‌دهد (۵).

در سطور بعدی به پیشینه‌ای متناسب با بررسی و ارزیابی طرح‌ها و پایان‌نامه‌ها یا موضوع پرداخته می‌شود.

مظفر شریفی در سال ۱۳۶۸ پژوهش‌های انجام شده در دانشگاه‌های کشور را مورد بررسی قرار داد. او در جمع‌بندی نهایی می‌نویسد: برنامه‌های موظف پژوهش در دانشگاه (مانند پایان‌نامه و رساله و...) به دلایل متعددی از جمله ضعف محتوی تأکید گسترده‌ای به شکل پیدا کرده است (۱۰). سهیلا قاضی‌زاده (۱۳۷۶) کلیه پایان‌نامه‌های مراکز آموزش عالی را با توجه به عنوان، استاد راهنما، استاد مشاور، سال دفاع به تفکیک آموزش عالی فهرست نمود (۱۴). فریده عصار در سال ۱۳۷۶ طرح‌های تحقیقاتی پیشنهاد شده و مصوب پژوهشگران ایرانی را از نظر کمی بررسی نموده است (۱۳).

تقی آزاد ارمکی در سال ۱۳۷۷، پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی علوم اجتماعی را تحلیل کرد و حاصل آن یک سلسله اطلاعات کمی درباره تعداد صفحه، فرضیه، نوع روش و... بوده است (۱). رویا طالبی (۱۳۷۷) پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، دکترای تربیت‌بدنی و علوم ورزشی سه دانشگاه دولتی را از سال ۱۳۵۶ تا ۱۳۵۷ مورد مطالعه قرار داد. محقق در پایان فراوانی کل دانش‌آموختگان به تفکیک جنس، کارشناسی ارشد و دکتری و مجموعه اطلاعات آماری درباره جامعه، نمونه و روش آماری و... را گزارش نموده است (۱۱).

بالاخره محمود طالقانی و علی پاینده در سال ۱۳۷۷ تحقیقات انجام شده در زمینه جامعه‌شناسی ایران را مورد تحلیل قرار دادند. نتایج این تحقیق شامل بررسی سهم هرگرایش، ابزارها و روش‌های به کار گرفته شده و... بود (۱۲).

شایان ذکر است که از مجموع مطالعات فوق، صرفاً دو مطالعه در زمینه تربیت‌بدنی بوده است. همانطور که ملاحظه می‌شود، آن‌ها مطالعات جامعی از نظر محتوایی یا جغرافیایی نبوده‌اند. با توجه به انتخاب رویکرد و تحقیقی - وزارت آموزش عالی در آغاز سال ۱۳۷۹ و

تغییر آن به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، یک مطالعه بازنگرانه از کلیه تحقیقات پایان‌نامه‌ها، امکانات پژوهشی وضع موجود و همچنین از اساتید، ضروری است، زیرا پرداختن به مسائل بنیادی تحقیق در آغاز این تغییر استراتژی وزارتخانه از مهم‌ترین امور آن سازمان است که باید این در خرده سازمان‌های هدف صورت گیرد تا بتوان زیربنای حرکت و برنامه‌ریزی آینده را ترسیم کرد.

بدین جهت تحقیق حاضر تلاشی برای توصیف و ارزیابی کیفی پایان‌نامه‌های مقاطع کارشناسی ارشد و دکترای تربیت‌بدنی مراکز آموزش عالی کشور است که دارای یک سلسله اهداف اختصاصی است که به صورت پرسش‌های تحقیق مطرح می‌شود که محقق درصدد دستیابی به پاسخ آن در طی تحقیق به شرح زیر است:

(۱) نحوه ارزیابی پایان‌نامه‌ها چگونه است؟

(۲) میان ارزیابی پایان‌نامه‌های مراکز آموزش عالی مختلف کشور از نظر آماری تفاوت

معنی‌داری وجود دارد؟

(۳) میان ارزیابی پانزده مؤلفه پایان‌نامه‌های مراکز مختلف از نظر آماری تفاوت معناداری

وجود دارد؟

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش سعی شده است اطلاعات مربوط به پایان‌نامه‌ها، با مراجعه به اسناد و مدارک مربوط در گروه‌ها و دانشکده‌های تربیت‌بدنی و علوم ورزشی جمع‌آوری شود. به‌علاوه با استفاده از روش تحقیق توصیفی از نوع ارزیابی داده‌ها طبقه‌بندی، توصیف و مقایسه شده است.

جامعه آماری شامل کلیه پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری تا پایان سال ۱۳۷۸ در دانشگاه‌های آزاد، تهران و خراسگان، اصفهان، تربیت‌معلم، تربیت‌مدرس، تهران، رازی، گیلان و مرکز آموزش است. فراوانی جامعه حدود ۷۴۳ پایان‌نامه است.

نمونه آماری این تحقیق شامل ۲۰۹ پایان‌نامه از مجموع ۷۴۳ پایان‌نامه است که با استفاده

از فرمول حجم نمونه، جدول اعداد تصادفی تعیین گردید و برای هر مؤسسه، سال دفاع و حوزه علمی به روش تصادفی سهمیه‌ای انتخاب شد.

ابزار و روش گردآوری اطلاعات

پرسشنامه وسیله‌ای برای ارزیابی پایان‌نامه بود که محقق طی مراحل مختلفی چون، تهیه مواد اولیه، تعیین روایی محتوایی، پایایی و عینیت آن را تهیه کرده است:

۱) برای تهیه مواد اولیه سیاهه، کلیه منابع و متون روش تحقیق، مشخصات مطلوب یا مؤلفه‌های مهم نقد و ارزیابی پایان‌نامه یادداشت و جمع‌آوری گردید. این مشخصات براساس اجماع و اتفاق نظر غالب منابع بود. در نهایت، ۱۲۵ سؤال در پانزده مؤلفه تدوین شد که عبارت‌اند از: عنوان، مقدمه، بیان مسئله، ضرورت اهمیت، اهداف، فرضیه‌ها یا سؤال‌ها، محدودیت‌های تحقیق، تعریف واژگان، پیشینه و چارچوب نظری، روش‌شناسی، تحلیل داده‌ها، خلاصه نتیجه‌گیری و بحث و پیشنهادها، مجموع گزارش، پیوست و کتابنامه.

۲) روایی محتوایی - پس از اعمال کلیه قواعد سیاهه تهیه شد و آن را جهت اظهار نظر محتوایی و بارم هر مؤلفه به ۱۰ نفر از اساتید متخصص در روش تحقیق و تربیت‌بدنی ارسال کردند. سپس نظر اغلب آنان، در سیاهه اعمال شد.

۳) تعیین پایایی - در این مرحله، سیاهه در یک مطالعه راهنما توسط محقق روی ۳۰ پایان‌نامه مراکز آموزش عالی مختلف اجرا شد، از طریق آلفای کرونباخ ضریب پایایی آن نیز محاسبه گردید. ($a=0/97$)

۴) عینیت برای بررسی پایداری و ارزش‌گذاری سیاهه از یک محقق به محقق دیگر - دو پرسشگر حدود ۳۰ پایان‌نامه را با استفاده از سیاهه مورد ارزیابی دوجانبه قرار دادند. که ضریب به‌دست آمده از طریق همبستگی پیرسون برابر با $r=0/8$ گردید. این میزان همبستگی بین پاسخ‌های دو پرسشگر نشان‌دهنده عینیت خوب و معنی‌دار و از نظر آماری سیاهه حاضر است. بنابراین تهیه سیاهه پژوهش حاضر چنین فرایندی داشت.

روش اجرای پژوهش

با مراجعه به اسناد و مدارک موجود در مراکز آموزش عالی در دوره‌های تحصیلات تکمیلی تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، اطلاعات جامع پیرامون جامعه آماری تهیه شد. سپس حجم نمونه به طریقی که ذکر شد معین گردید. در مرحله بعد، سیاهه کاملاً^۱ توسط محققان با تخصص‌های مربوط (فیزیولوژی، مدیریت ورزشی و رشد و یادگیری حرکتی) در مورد پایان‌نامه‌ها اجرا شد. البته دستورالعملی نیز برای تکمیل سیاهه‌ها تهیه و به همکاران داده شد. پس از جمع‌آوری اطلاعات، داده‌ها در جدول استخراج نتایج فهرست شد. سپس اطلاعات با استفاده از آمار توصیفی و روش‌های آماری کراسکال والیس^۱ یک طرفه، U-من ویتنی در بسته نرم‌افزار SPSS-9 مورد تجزیه تحلیل آماری قرار گرفت. بر این اساس یافته‌های تحقیق ارائه شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های این مطالعه ۱۶ مورد است که ۱۵ مورد آن مؤلفه‌های مورد بررسی در پایان‌نامه است و یک مورد نیز امتیاز کلی مؤلفه‌هاست که مقایسه‌ای میان مراکز آموزش عالی مختلف صورت گرفته است.

۱) عنوان: این مؤلفه در ۱۰ سؤال و ۶ امتیاز بررسی شد. همانطور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود، بالاترین امتیاز در این مؤلفه به دانشگاه تربیت مدرس ($۵/۶۸ \pm ۰/۶۶$) اختصاص دارد. میان مراکز آموزش مختلف مؤلفه مذکور از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($kwt = ۵۵/۳۸, P = ۰/۰۰۰۱$). آزمون U-من ویتنی نشان داد که دانشگاه‌های تربیت‌بدنی، مدرس، گیلان و تربیت معلم در مؤلفه عنوان نسبت به برخی مراکز آموزش عالی بالاتر هستند.

۲) مقدمه: این مؤلفه در ۱۰ سؤال و ۳ امتیاز مورد بررسی قرار گرفت. همان‌طور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود بالاترین امتیاز به دانشگاه رازی ($۲/۲۱ \pm ۰/۱۳$)

اختصاص دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز مؤلفه مذکور از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/003$, $kwt=23/05$). آزمون U - من ویتنی نشان داد که دانشگاه‌های تهران و رازی در مؤلفه مقدمه نسبت به برخی مراکز بالاتر هستند.

۳) تعریف موضوع: این مؤلفه در ۱۰ سؤال و ۸ امتیاز مورد بررسی قرار گرفت. همان‌طور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود بالاترین امتیاز به دانشگاه رازی ($5/5 \pm 0/57$) اختصاص دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز مؤلفه مذکور از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/04$, $kwt=16/15$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه رازی و گیلان در مؤلفه تعریف موضوع نسبت به برخی مراکز بالاتر هستند.

۴) اهمیت و ضرورت تحقیق: این مؤلفه در ۱۱ سؤال و ۶ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفت. همان‌طور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود بالاترین امتیاز به دانشگاه تهران ($5/19 \pm 6/79$) اختصاص دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز مؤلفه مذکور از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/0001$, $kwt=40/35$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه‌های گیلان و رازی در مؤلفه اهمیت و ضرورت تحقیق نسبت به مراکز بالاتر هستند.

۵) اهداف تحقیق: این مؤلفه در ۱۰ سؤال و ۶ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفت. همان‌طور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود بالاترین امتیاز به دانشگاه گیلان ($5/11 \pm 0/72$) اختصاص دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز مؤلفه مذکور از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/0001$, $kwt=29/73$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه‌های تربیت معلم، گیلان، رازی و تربیت مدرس نسبت به برخی مراکز آموزش عالی بالاتر هستند.

۶) فرضیه تحقیق: این مؤلفه در ۹ سؤال و ۷ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفت. همان‌طور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود بالاترین امتیاز به دانشگاه گیلان ($5/23 \pm 1/37$) تعلق دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز مؤلفه مذکور از نظر آماری متفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/0001$, $kwt=51/26$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه تربیت مدرس و گیلان نسبت به اکثر مراکز بالاتر هستند.

۷) محدودیت‌های تحقیق: این مؤلفه در ۶ سؤال و ۲ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفت. همانطور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود بالاترین امتیاز به دانشگاه رازی ($1/53 \pm 0/14$) تعلق دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز مؤلفه مذکور از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($kwt=27/72, P=0/0001$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه‌های رازی و گیلان در این مؤلفه نسبت به برخی مراکز بالاتر هستند.

۸) واژگان: این مؤلفه در ۵ سؤال و ۲ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفت. همانطور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود بالاترین امتیاز به دانشگاه تربیت مدرس و گیلان ($1/59 \pm 0/19$) تعلق دارد. میان مرکز آموزش عالی مختلف در امتیاز مؤلفه فوق از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($kwt=21/74, P=0/0005$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه تربیت مدرس در این مؤلفه نسبت به برخی مراکز بالاتر هستند.

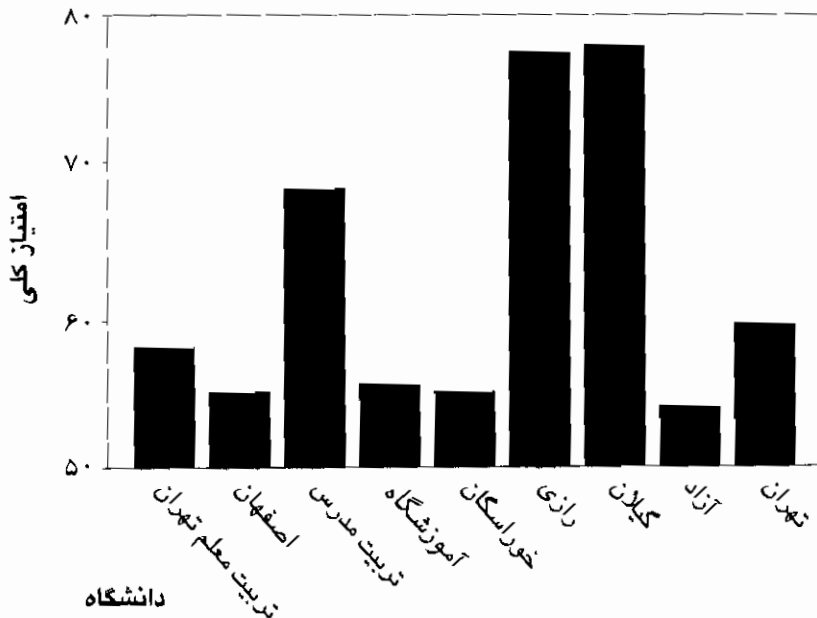
۹) پیشینه تحقیق: این مؤلفه در ۱۲ سؤال و ۱۳ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفت. همانطور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود، بالاترین امتیاز به دانشگاه رازی ($9/14 \pm 0/604$) تعلق دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز مؤلفه فوق از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($kwt=22/27, P=0/0004$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه مذکور در این مؤلفه نسبت به برخی مراکز بالاتر هستند.

۱۰) روش‌شناسی تحقیق: این مؤلفه در ۱۳ سؤال و ۱۴ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفت. همانطور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود، بالاترین امتیاز به دانشگاه رازی و گیلان ($11/27 \pm 1/06$) تعلق دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز سؤال فوق از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($kwt=31/87, P=0/0001$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه‌های تربیت مدرس، رازی و گیلان نسبت به اکثر مراکز بالاتر هستند.

۱۱) تجزیه و تحلیل داده‌ها: این مؤلفه در ۱۰ سؤال و ۱۲ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفت. همانطور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود، بالاترین امتیاز به دانشگاه گیلان ($10/71 \pm 1/02$) تعلق دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز مؤلفه فوق

جدول ۱ امتیاز کلی پانزده مؤلفه و امتیاز کلی پایان‌نامه‌های تربیت‌بدنی مراکز آموزش عالی

مؤلفه	دانشگاه تهران	آزاد خراسان	اصفهان	تربیت مدرس	تربیت معلم	تهران	رازی	سیلان	مرکز آموزش عالی	میانگین کلی
عنوان	۴/۴۴	۴/۳۶	۳/۵۶	۵/۶۸	۴/۹۶	۶/۱۲	۴/۸	۵/۵۲	۴/۵۴	۵/۱۷
مقدمه	۱/۳۲	۱/۴۸	۱/۴۲	۱/۳۴	۱/۳۵	۳/۱۰	۲/۳۱	۱/۶۷	۱/۳۵	۱/۷۶
تعریف موضوع	۳/۴۵	۳/۴۶	۳/۷۵	۳/۸۴	۳/۴۵	۴/۴۳	۵/۵۵	۵/۲۸	۳/۳۲	۳/۸۶
اهمیت	۲/۲۹	۳/۴/۶	۲/۹۶	۳/۰۴	۲/۵۹	۵/۱۹	۴/۸	۴/۷۵	۳/۲	۳/۵۹
اهداف	۴/۰۵	۳/۱۴	۳/۴۸	۴/۴۶	۴/۷۲	۴/۹۳	۴/۸۷	۵/۱۱	۲/۸۸	۴/۳۹
فرضیه	۱/۹۹	۳/۳۷	۴/۶۶	۵/۳۱	۲/۳۵	۴/۷۵	۵/۱	۵/۶۳	۲/۹۳	۳/۶۵
محدودیت	۱/۱۵	۰/۶۱	۰/۹۷	۰/۹۷	۰/۸۶	۱/۹۱	۱/۵۳	۱/۳۷	۰/۹۹	۱/۳۱
واژگان	۱/۳۴	۱/۳۹	۱/۳	۱/۵۷	۱/۲۹	۱/۹۳	۱/۶	۱/۵۹	۱	۱/۵
پیشینه	۶/۱۱	۶/۱۹	۵/۸۲	۷/۷۷	۷/۲۱	۸/۷۷	۹/۴	۷/۹۵	۶/۴۱	۷/۳۷
روش‌شناسی	۷/۱۰	۷	۷/۲۹	۹/۳۱	۷/۸۷	۹/۳۶	۱۱/۳۷	۱۰/۸۷	۸/۷۱	۸/۴۲
تحلیل آماری	۷/۱	۷/۶۱	۸/۰۲	۹/۶۹	۸/۴۴	۱۰/۵۲	۱۰/۵	۱۰/۷۱	۸/۰۷	۸/۹۱
بحث و نتیجه‌گیری	۷/۷۲	۷/۶۲	۷/۱۶	۹	۷/۵۵	۸/۹۶	۹/۰۸	۱۰/۱۶	۶/۶۳	۸/۳۵
پیشنهادها	۲/۳۴	۲/۱۳	۱/۸۷	۲/۵۴	۲/۱۸	۲/۸	۲/۶۲	۳/۰۵	۱/۹۷	۲/۴۲
گزارش نهایی	۱/۷۸	۲/۰۸	۱/۶۳	۲/۱۸	۱/۹۱	۲/۶۷	۲/۲	۲/۳۶	۲/۰۹	۲/۱۵
منابع و پیوست‌ها	۱/۳۵	۱/۲۹	۱/۲۸	۱/۴۸	۱/۳۱	۱/۷۵	۱/۵	۱/۷۳	۱/۳۱	۱/۴۳
امتیاز کلی	۵۳/۳۱	۵۵/۳۱	۵۵/۳	۶۸/۱۲	۵۷/۶۶	۶۰/۱۶	۷۸/۸۹	۷۹/۳۸	۵۴/۰۶	۶۲/۶۷

نمودار ۱ امتیاز کلی پایان‌نامه‌های تربیت‌بدنی مراکز آموزش عالی کشور

از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/0001$, $kwt=42/64$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه‌های گیلان، تربیت‌مدرس و تربیت‌معلم در این مؤلفه نسبت به اکثر مراکز بالاتر هستند.

۱۲) بحث و نتیجه‌گیری: این مؤلفه در ۹ سؤال و ۱۲ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفت. همانطور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود، بالاترین امتیاز به دانشگاه گیلان ($10/16 \pm 0/72$) تعلق دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز مؤلفه فوق از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/004$, $kwt=22/44$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه‌های گیلان و تربیت‌مدرس در این مؤلفه نسبت به برخی مراکز بالاتر هستند.

۱۳) پیشنهادها: این مؤلفه در ۴ سؤال و ۴ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفت. همانطور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود، بالاترین امتیاز به دانشگاه گیلان

(۳/۰۵ ± ۰/۵۳) تعلق دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز مؤلفه فوق از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود ندارد ($P=۰/۲۰۷$ ، $kwt=۱۰/۹۱$). بدین معنی است که در کلیه پایان‌نامه‌های دانشگاه در مؤلفه پیشنهاد به‌طور یکسان عمل شده است.

۱۴) گزارش نهایی: این مؤلفه در ۴ سؤال و ۳ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفت. همانطور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود، بالاترین امتیاز به دانشگاه گیلان و تربیت مدرس (۲/۱۸ ± ۰/۶۸) و (۲/۳۶ ± ۰/۲۱) به ترتیب تعلق دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز مؤلفه فوق از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=۰/۱۱۲$ ، $kwt=۱۹/۵۱$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه‌های گیلان، تربیت مدرس و تهران در این مؤلفه نسبت به برخی مراکز بالاتر هستند.

۱۵) منابع و پیوست‌ها: این مؤلفه در ۳ سؤال و ۲ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفت. همانطور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود، بالاترین امتیاز به دانشگاه گیلان (۱/۷۳ ± ۰/۸۶) تعلق دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز فوق از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=۰/۰۷۳$ ، $kwt=۱۴/۳۷$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه گیلان نسبت به برخی مراکز در این مؤلفه بالاتر است.

۱۶) مجموع ۱۵ مؤلفه پایان‌نامه‌ها: کلیه مؤلفه‌های پایان‌نامه‌ها با توجه به ۱۲۵ سؤال و ۱۰۰ امتیاز مورد ارزیابی قرار گرفتند. همانطور که در جدول ۱ و نمودار ۱ ملاحظه می‌شود، بالاترین امتیاز به دانشگاه‌های گیلان (۶/۹۸ ± ۰/۷۹)، تربیت مدرس و رازی تعلق دارد. میان مراکز آموزش عالی مختلف در امتیاز فوق از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=۰/۰۰۰۱$ ، $kwt=۴۲/۶۳$). آزمون تعقیبی نشان داد که دانشگاه‌های مذکور نسبت به اکثر مراکز امتیاز بالاتری به‌دست آوردند.

بحث و نتیجه‌گیری

همانطور که در پیش بیان شد، پایان‌نامه‌ها در ۱۵ مؤلفه و امتیاز کلی بین مراکز آموزش عالی از نظر آماری تفاوت نشان دادند. فقط در مؤلفه پیشنهاد این تفاوت ملاحظه

نشد. دانشگاه‌های آزاد تهران و خراسگان، اصفهان و مرکز آموزش در هیچ‌یک از مؤلفه‌ها برتری نسبت به سایر مراکز آموزش عالی نشان ندادند. دانشگاه تربیت مدرس در مؤلفه‌ها و ازگان نسبت به اکثر مراکز آموزش عالی برتری داشت، اما در مؤلفه‌هایی چون عنوان، اهداف، فرضیه، روش‌شناسی، تحلیل داده‌ها، بحث و نتیجه‌گیری، گزارش‌نهایی تحقیق و بالاخره مجموع مؤلفه‌ها نسبت به برخی مراکز برتری فاحش نشان داد. دانشگاه تربیت معلم در ۳ مؤلفه یعنی عنوان، اهداف و تحلیل داده‌های تحقیق نسبت به برخی مراکز برتری فاحش نشان داد. دانشگاه تهران در ۲ مؤلفه گزارش‌نهایی و مقدمه تحقیق نسبت به برخی مراکز تفاوت آماری نشان داد. دانشگاه رازی در ۷ مؤلفه مقدمه، تعریف موضوع، اهمیت و ضرورت، اهداف، محدودیت‌ها، پیشینه، روش‌شناسی تحقیق نسبت به برخی مراکز تفاوت آشکاری نشان داد. دانشگاه گیلان در ۱۱ مؤلفه عنوان، تعریف موضوع، اهمیت و ضرورت، اهداف، فرضیه، محدودیت‌ها، روش‌شناسی، تحلیل داده‌ها، بحث و نتیجه‌گیری، گزارش‌نهایی و منابع و پیوست‌های تحقیق و بالاخره مجموع مؤلفه‌ها نسبت به مراکز آموزش عالی برتری آشکاری دارد. شاید بتوان از نتایج تحقیق، نتایج کلی زیر را استنباط کرد:

۱) دانشگاه‌هایی که از سابقه طولانی‌تری برخوردارند (چون تهران و...) به دلیل فراوانی بالای نمونه و مالا انحراف معیار زیاد آن‌ها: زیرا در این دانشگاه‌ها از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۸ نمونه موجود بوده است. بدیهی است که پایان‌نامه‌هایی که در اوایل تأسیس تحصیلات تکمیلی تهیه شده با مقیاس‌های امروزی تحقیق سازگاری کمتری داشته و منجر به پراکندگی زیاد و پایین آوردن امتیاز آن دانشگاه نسبت به سایر دانشگاه‌ها شده است.

۲) دانشگاه‌هایی که سابقه کمتری دارند مانند دانشگاه گیلان به دلیل داشتن فراوانی پایین و مالا انحراف معیار کم: به علاوه عامل استفاده از تجارب سایر مراکز آموزش عالی در بالا بردن کیفیت و امتیاز پایان‌نامه‌های آن‌ها نقش مؤثری داشته است.

دانشگاه تربیت مدرس که از نظر سابقه در حد وسط قرار دارد، علاوه بر عوامل و ویژگی‌های خاص دانشگاه، عوامل فوق در بالا بردن کیفیت و امتیاز پایان‌نامه‌ها مؤثر بوده است.

۳) وجود پراکندگی زیاد در امتیاز کلی پایان‌نامه‌ها در مراکز آموزش عالی حاکی از

وجود الگوهای متفاوت در هدایت، تهیه و تنظیم پایان‌نامه‌ها است. به‌منظور هماهنگی در رویه‌ها برای بهینه‌کردن نتایج پایان‌نامه‌ها پیشنهاد می‌شود که هر پایان‌نامه دارای مؤلفه‌هایی "به ترتیب" زیر باشد:

عنوان، مقدمه، بیان مسئله، ضرورت و اهمیت، اهداف، فرضیه، محدودیت‌ها، واژگان، مبانی نظری و پیشینه، روش‌شناسی به تحلیل داده‌ها، خلاصه و بحث و نتیجه‌گیری، پیشنهادها، منابع و پیوست.

شایان ذکر است که در برخی پایان‌نامه‌ها (به‌خصوص در دانشگاه تربیت معلم) به‌جای فرضیه از اهداف استفاده شده بود. همچنین مبانی نظری در مقدمه فصل اول آمده است. اختصاصاً این موارد با سایر پایان‌نامه‌ها اختلاف آشکاری داشت. در مجموع پایان‌نامه‌ها از مؤلفه نتیجه‌گیری یا تحلیل نهایی نتایج ذکر نشده بود. امید است دانشجویان و محققان در تعدیل موارد فوق اقدام شایسته‌ای به عمل آورند.

۴) وجود پراکندگی زیاد در امتیاز مؤلفه‌های پایان‌نامه‌ها حاکی از وجود محتوی و زیر ساخت مختلف در آن‌هاست. برای هدایت صحیح دانشجویان در تهیه پایان‌نامه‌ها پیشنهاد می‌شود زیر ساخت‌های مؤلفه‌های هر پایان‌نامه به‌طور دقیق با توجه به منابع روش‌شناختی کنترل گردد که محتوای آن‌ها سازگاری بیشتری داشته باشد. البته سؤال‌های موجود در هر مؤلفه پرسشنامه این پژوهش راهنمای خوبی برای کنترل و هدایت زیرساخت‌های هر مؤلفه پایان‌نامه یا تحقیق است. علاقمندان می‌توانند آن را از مجلد کامل گزارش تهیه نمایند.

در خاتمه پیشنهاد می‌شود تحقیق مشابه‌ای پیرامون تحقیقات و مطالعاتی که از سوی اساتید و محققان مراکز آموزش عالی و پژوهشی صورت گرفته است، انجام شود. به‌علاوه پایان‌نامه‌ها و طرح‌های هر قلمروی علمی خاص براساس سال ارائه مورد مقایسه قرار می‌گیرد و با استفاده از روش فراتحلیلی، مطالعه و مرور می‌شود.

کتابنامه

۱. آزاد ارمکی، تقی، بررسی توصیفی فرم و محتوی پایان‌نامه‌های مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری

- تخصصی دانشجویان رشته‌های علوم اجتماعی و دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
۲. امام زاده، سید ابوالقاسم، ارزشیابی تحقیقاتی تحقیقات، رهیافت، ۱۵، ۱۳۷۶، ص ۱۷.
۳. بست، جان، روش‌های تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری، ترجمه حسن پاشا شریفی و نرگس طالقانی، رشد، چاپ دوم، ۱۳۶۷.
۴. تیور براون، ولفگانگ کلانزل، آندرناس شویرت، شاخص‌های علمی سنجی، ترجمه اسماعیل ریاحی، رهیافت، ۸، ۱۳۷۴، ص ۷۰ و ۷۳.
۵. خاکس، غلامرضا، روش تحقیق با رویکردی به پایان‌نامه نویسی، مرکز تحقیقات علمی کشور، ۱۳۷۸.
۶. دثو بالدی، ون ولن، روش تحقیق در علوم تربیتی، ترجمه نجفی زند، اشاره، ۱۳۷۵.
۷. دلاور، علی، روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، ویرایش دوم، ۱۳۷۶، ص ۲۲۷ و ...
۸. شرقی، عبدالعلی، بهرامی، محسن، ارزیابی و کاربرد علم و فناوری، رهیافت، ۲۰، ۱۳۷۸، ص ۳۶.
۹. شرلی ادواردز و مایکل کری، سنجش عملکرد پژوهشگران، ترجمه طاهره ژیل احمدی، رهیافت، ۱۵، ۱۳۷۶، ص ۵۰ تا ۵۷.
۱۰. شریفی، مظفر، تحقیق، توسعه و دانشگاه‌ها، خلاصه مقالات سمینار تحقیق و توسعه، خردادماه سال ۱۳۶۸، سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران، ۱۳۶۸، ص ۵۲.
۱۱. طالبی، رویا، توصیف پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکترای تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه‌های دولتی از سال ۱۳۵۶ تا ۱۳۵۷، دانشکده تربیت بدنی، دانشگاه تربیت معلم، ۱۳۷۷، ص ۷۸ الی ۹۰.
۱۲. طالقانی، محمود، علی پاینده، تحلیل تحقیقات انجام شده در زمینه جامعه‌شناسی شهری ایران، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، مؤسسه تحقیقات علوم اجتماعی، ۱۳۷۷.
۱۳. فریده عصاره، بررسی طرح‌های تحقیقاتی ۱۳۷۶، رهیافت، ۲۱، ۱۳۷۸، ص ۱۰۵.
۱۴. قاضی‌زاده، سهیلا، عناوین پایان‌نامه‌های مراکز علمی کشور تا پایان سال ۱۳۷۶، آموزشکده تربیت بدنی سازمان تربیت بدنی، ۱۳۷۶.
۱۵. لاریجانی، فاضل، پژوهش و سنجش، رهیافت، ۱۵، ۱۳۷۶، ص ۳ و ۴.

S.Mathison, J.A. Pearsoi, and H.Preskill (Eds.), *Evaluative Studies Review Annual* (Vol.7). Beverly Hills. CA: Sage. 1982. P.61.